

ТАКТИКА ЗАХИСТУ ПІД ЧАС ДОПИТУ ПІДОЗРІВАНОВОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПРО ЗАЙНЯТТЯ ГРАЛЬНИМ БІЗНЕСОМ

Криштафович Орест,

*здобувач ступеня доктора філософії
за спеціальністю «Право» Науково-дослідного
інституту публічного права, адвокат*

Топорецька Зоряна,

*доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
наукової лабораторії № 1 науково-організаційного центру
Національної академії Служби безпеки України*

Зайняття гральним бізнесом є кримінальним правопорушенням, відповідальність за вчинення якого передбачена в ст. 203-2 КК України. Питанням протидії, розкриття та розслідування цього злочину присвячені роботи багатьох вітчизняних вчених, зокрема: В. С. Макаренко, Н. О. Петричко, Р. О. Пиняга, М. А. Погорецького, С. В. Рябчука, А. В. Савченка, Д. Б. Сергєєвої, З. М. Топорецької, С. С. Чернявського, В. С. Філютович-Герасименка та інших. Проте вони розглядали вказане питання з позиції сторони обвинувачення виходячи з усталеної тривалий час концепції обвинувального кримінального процесу. Роль захисника під час досудового розслідування зайняття гральним бізнесом допоки залишилась недослідженою.

Захисник в межах змагального кримінального процесу є суб'єктом доказування і наділений рядом повноважень на процесуальних гарантій, які дозволяють йому реалізовувати свої повноваження в доказуванні [1, с. 227]. З посиленням змагальних засад досудового розслідування [2, с. 30] його роль в кримінальному провадженні значно посилилась. Захист сьогодні є окремою дуже важливою функцією кримінального процесу поряд з функціями обвинувачення і здійснення правосуддя [3, с. 63] а тому дослідження тактики захисту є не менш важливим за тактику обвинувачення.

На думку Д. Б. Сергєєвої та М. А. Погорецького під криміналістичною тактикою слід розуміти сукупність тактичних прийомів, вироблених криміналістичною наукою, що використовуються слідчим, прокурором і захисником для здійснення ними тактичного впливу на психіку об'єкта такого впливу, спрямованого на подолання протидії, що чиниться цим об'єктом

(прямої, прихованої, потенційної, уявної та ін.), або на спонукання його до певних дій в їхніх інтересах (за відсутності явної протидії), з метою ефективного вирішення завдань кримінального судочинства [4, с. 41]. Допит підозрюваного зазвичай завжди відбувається у конфліктній ситуації під час розслідування будь-якого кримінального правопорушення, адже очевидно, що інтереси слідчого та підозрюваного не співпадають.

Участь захисника під час допиту підозрюваного є дуже важливою, адже він гарантує дотримання прав і свобод підозрюваного та дотримання процесуальної форми допиту і може швидко відреагувати на будь-які порушення сторони обвинувачення. До першого допиту залучений до допиту захисник має право на конфіденційне побачення з клієнтом відповідно до ч. 5 ст. 46 КПК України, що є однією з гарантій здійснення адвокатської діяльності [5, с. 246], а після допиту – побачення без обмеження кількості та тривалості.

Зустріч захисника з клієнтом до першого допиту підозрюваного є дуже важливою для обрання тактики захисту. Так, захисник зазвичай пропонує такі ситуації захисту: визнання вини повністю; визнання вини частково; повне не визнання вини; позиція мовчання. Залежно від обраної позиції і обирається тактика поведінки підзахисного під час допиту.

У разі обрання позиції мовчання відповідно до ч. 4 ст. 224 КПК України у разі відмови підозрюваного відповідати на запитання, давати показання особа, яка проводить допит, зобов'язана його зупинити одразу після отримання такої заяви.

У разі, якщо підозрюваний погоджується на проведення допиту, то загальновідомо, що допит складається з трьох етапів: підготовчого, робочого (власне допиту) та заключного [6, с. 125].

Якщо слідчий в цілому на підготовчому етапі допиту вивчає особу підозрюваного, складає план допиту та визначає питання, які йому необхідно з'ясувати, то завдання адвоката на цьому етапі власна підготовка та підготовка допитуваного до допиту [7]. Зазвичай на цьому етапі роль адвоката зводиться до підготовки, інструктажу і скеровування особи щодо того, як проходить допит і яка поведінка повинна бути в особи допитуваного відповідно до обраної раніше ними тактики. Зокрема адвокату насамперед необхідно усунути заспокоєння особи, зняти нервову напругу шляхом запевнення, що адвокат завжди буде поряд і зможе негайно зреагувати на будь-які незаконні спроби слідчого вплинути на допитуваного. Адвокат повинен роз'яснити допитуваному його права, гарантовані Конституцією України та передбачені КПК України. Такі завдання також реалізуються адвокатом зазвичай під час конфіденційної зустрічі до першого допиту.

Робочий етап допиту зазвичай поділяється на такі стадії: встановлення психологічного контакту слідчим з підозрюваним, вільна розповідь допитуваного і постановка запитань слідчим [8, с. 127]. У разі присутності адвоката, він зазвичай попереджує підозрюваного про прийоми слідчого для встановлення психологічного контакту і перешкоджає його встановленню тим самими створюючи конфліктну ситуацію допиту (крім випадку обрання тактики повного визнання винуватості підозрюваним).

Якщо до проведення допиту він провів детальний інструктаж особи щодо тактики її поведінки під час допиту, то вільна розповідь допитуваного не потребує серйозного втручання захисника в процес. Водночас адвокат повинен звертати увагу на повноту фіксування слідчим показань особи та контролювати те, щоб слідчий детально і дослівно записав слова особи, без викривлення змісту сказаного і без вибіркового запису.

Етап постановки запитань є найважливішою частиною допиту, оскільки саме на цьому етапі слідчий задає ті питання, які його цікавлять і фактично скеровує допит у потрібне йому русло, а тому адвокат повинен тут займати проактивну позицію. Тому адвокат повинен завчасно повідомити підозрюваного, що він має право у будь-який час відмовитись давати показання і відповідати на запитання слідчого і в цьому випадку допит буде одразу припинений.

На цьому етапі слідчий також найбільш активно застосовує до допитуваного тактичні прийоми, необхідні йому для досягнення найбільшої результативності допиту, тому завдання адвоката чітко розмежовувати межі правомірності застосування певних тактичних прийомів допиту слідчим і реагувати на будь-які факти неправомірного впливу на підозрюваного. У разі застосування тактичного прийому «пред'явлення речових доказів» адвокат повинен також вернути увагу чи це дійсно є предмети, які оформлені та упаковані як речові докази.

У разі виявлення будь-яких порушень процедури допиту слідчим адвокат повинен зробити зауваження та вимагати від слідчого переформулювати чи зняти запитання, а також обов'язково внести це зауваження до протоколу допиту.

Тут слід звернути увагу, що не лише слідчий, але й захисник наділений правом ставити питання допитуваному, оскільки він відповідно до ч. 4 ст. 46 КПК України користується процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, захист якого він здійснює, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо підозрюваним, обвинуваченим і не може бути доручена захиснику. Тому завдання адвоката у цьому випадку вчасно і вміло скористатися цим своїм правом і за допомогою запитань скорегувати тактику

проведення допиту відповідно до обраної раніше захисником з підозрюваним тактики захисту під час допиту. Тому важливо підготувати завчасно необхідні питання і задати їх допитуваному, при цьому вимагаючи від слідчого їх занесення до протоколу.

На заключному етапі допиту – фіксація ходу і результатів слідчої (розшукової) дії слідчим складається та оформлюється протокол допиту. Завдання адвоката – проконтролювати точність змісту протоколу, перевірити, чи всі показання записані точно, чи немає перекручень, викривлення фактів, чи не упущені певні питання (особливо ті, що виправдовують особу). Якщо у допитуваного чи адвоката є певні зауваження до протоколу, вони повинні бути обов'язково занесені слідчим до нього.

Таким чином, професіоналізм і ретельна підготовка захисника до проведення допиту підозрюваного забезпечують захиснику активну позицію під час проведення допиту підзахисного і можливість реалізувати всі свої повноваження і не допустити скерування слідчої дії у невідне для підзахисного русло.

Література:

1. Старенький О. С. Кримінальні процесуальні гарантії захисника як суб'єкта доказування у досудовому розслідуванні: теорія та практика: монографія; за загал. ред. д.ю.н., проф. М. А. Погорецького. К.: Алерта, 2016. 336 с.
2. Погорецький М. А. Поняття кримінального процесу та його наукове і практичне значення. *Вісник кримінального судочинства*. 2021. № 1-2. С. 28-51.
3. Погорецький М. А. Нова концепція кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. №3. С. 63-79.
4. Криміналістична тактика : навчальний посібник; за ред. д-ра юрид. наук, проф. М. А. Погорецького та д-ра юрид. наук, доц. Д. Б. Сергєєвої. 2-ге вид., переробл. та доп. К.: Алерта, 2017. 244 с.
5. Заборовський В.В. Конфіденційне спілкування адвоката зі своїм клієнтом як гарантія здійснення адвокатської діяльності. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія «Право»*. 2021. № 66. С. 244-250.
6. Топорецька З. М. Криміналістичне забезпечення адвоката під час проведення допиту підзахисного. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 2. С. 124-128.
7. Топорецька З. М. Проблеми допиту підозрюваних (обвинувачених) при розслідування зайняття гральним бізнесом. *Правові відносини: сучасний стан та перспективи розвитку*:

матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції за різними юридичними напрямками (м. Київ 21 жовтня 2012р.). Київ, 2012. URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=1284.

8. Криміналістична тактика: навч. посіб.; за ред. д-ра юрид. наук, проф. М. А. Погорецького та д-ра юрид. наук, с.н.с. Д. Б. Сергєєвої. К., 2016. 244 с.

РОЛЬ ПРОКУРОРА ПРИ ПРОВЕДЕННІ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В ХОДІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

Крігер Лілія,

кандидат юридичних наук,

прокурор Житомирської окружної прокуратури

Після внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань розпочинається проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля, в межах якого здійснюється збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених законом [1]. З процесуальних дій, визначених у законі, особливе місце та роль належить слідчим (розшуковим) діям, закріпленим у главі 20 КПК України [2, с. 72] і спрямованим на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів, що є одним із основних засобів доказування у кримінальних провадженнях.

Актуальні питання проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні досліджували Ю.П. Аленін, Р.Н. Гасанов, В.Г. Гончаренко, І.В. Гора, Ю.М. Грошевий, В.Т. Маляренко, І.Є. Марочкін, М.М. Михеєнко, В.В. Назаров, В.Т. Нор, О.В. Одерій, В.В. Павловський, А.І. Палюх, М.А. Погорецький, В.М. Савицький, Д.Б. Сергєєва, О.Ю. Татаров, Я.М. Толочко, В.Я. Тацій та інші. При цьому, питання криміналістики, зокрема, криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля мають важливе значення при проведенні основних слідчих (розшукових) дій у цій категорії кримінальних проваджень.